

Eerste vondst van de gestreepte eendenmossel *Conchoderma virgatum* (Spengler, 1790) op de Belgische kust en bijkomende waarnemingen van de geplooid eendenmossel *Dosima fascicularis* (Ellis & Solander, 1786)

Francis Kerckhof

Het gebeurt zeker niet alle dagen dat je, als doorgewinterde strandjutter, wat speciaals vindt. Dat was wel het geval op 15 december 2012 te Raversijde. Het had enkele dagen voordien, de negende, gestormd met wind uit noordelijke richting en de noordelijke wind hield aan tot halverwege de 12e. Na zulk weer, met krachtige wind uit zee, valt er altijd wel iets te verwachten, daarom toog ik in het weekend naar het strand.

Ik liep de vloedlijn af op de stranden rond Oostende, in eerst instantie vielen de vondsten nogal tegen. In de vloedlijn lagen de gebruikelijke losgelagen wieren zoals Riemwier (fertiel), Knotswier, Blaaswier en ook wat Hauwwier en natuurlijk enkele aangespoelde drijvende voorwerpen. De voorwerpen waren spaarzaam begroeid dus allemaal niet erg bijzonder en weinig opwindend. Bijna op het einde van mijn wandeling, in Raversijde, lag een rechthoekige plastic (vis?)mand die er van op afstand vrij kaal uitzag (foto 1). Maar het bleek dé vondst van de dag te zijn. Het eerste wat opviel waren enkele verspreide exemplaren van de Gewone eendenmossel *Lepas anatifera* (een twintigtal individuen), maar, en dat zeer tot mijn verbazing, bleken er her en der verspreid op de mand nog een paar andere eendenmosselsoorten te zitten namelijk een vijftal Ruwe eendenmossels *Lepas pectinata*, vijftien Geplooid eendenmossels *Dosima fascicularis* en in totaal drie Gestreepte eendenmossels *Conchoderma virgatum* (twee volledige exemplaren en de voet van een derde).

Een vondst van *L. pectinata* is niet alledaags (Vanhaelen 2013) maar vondsten van *Dosima* en *Conchoderma* zijn zeldzaam en ik had ze nog nooit zelf gevonden. En nu vond ik beide soorten samen. Die mand maakte mijn dag goed.

Voorwerpen zoals kreeftenfuiken of visbakken die lang in zee gelegen hebben in een gebied niet ver uit de kust zijn gewoonlijk veel intenser begroeid met soms een uitgebreide fauna van mosdiertjes, zeepokken, kokers van wormen, sponzen etc.. Dat was niet het geval met deze mand. Behalve de verschillende eendenmossels – ook niet in grote aantallen – zaten er op de onderkant van mand enkele tientallen Schilferige Dekschelpen *Heteranomia squamula*, enkele pas gevestigde Driekantige Kalkkokerwormen *Pomatoceros triqueter* en een mosdiertjeskolonie van de

Haarcelpoliep *Bicellariella ciliata* en dat was alles. Dat kan er op wijzen dat de mand lange tijd in open zee, in oceanisch water ver uit de kust, moet rondgedreven hebben.

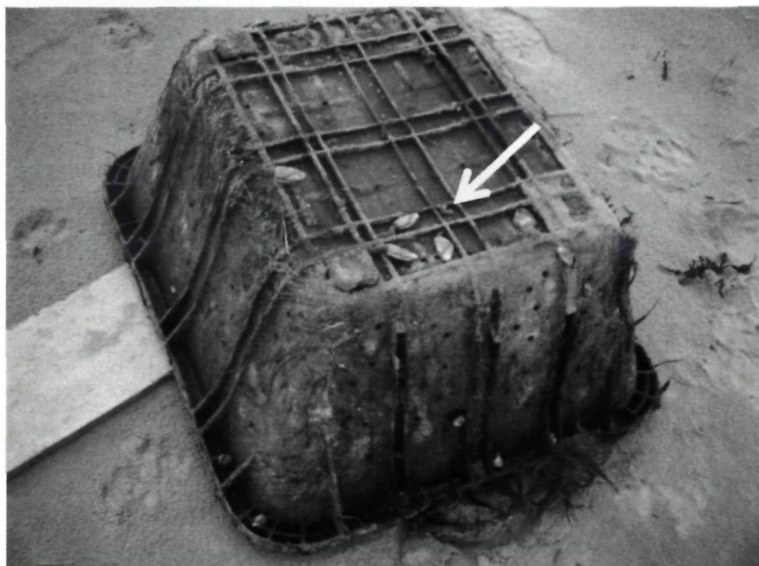

Foto 1: Plastieken mand met *Lepas anatifera*, *Lepas pectinata*, *Dosima fascicularis* en *Conchoderma virgatum* (nabij punt pijltje) (foto: Francis Kerckhof)

Zeldzaam

Conchoderma virgatum (Spengler, 1790) (foto 2)

Van *Conchoderma* is het de eerste vondst op onze kust. Deze eendenmossel ziet er iets anders uit dan de klassieke soorten, de schelpplaten zijn rudimentair en het zogenaamde capitulum (het dier) is niet te onderscheiden van de voet. Dat is enigszins hoekig en afgeplat en heeft verschillende longitudinale donkere banden. De soort wordt ongeveer 35 mm lang.

Het is een oceanische soort met een wereldwijde verspreiding. Vondsten uit de Noordzee zijn zeldzaam en dit is de eerste op de Belgische kust. De soort leeft onder meer vastgehecht op scheepshuiden. In Nederland is de soort enkele malen aangetroffen op scheepshuiden en verder bekend van het strand van Schoorl, waar in 1941 een exemplaar gevonden is op *Penella* een parasitaire copepode die zelf vastgehecht zat aan een Maanvis *Mola mola*. Huwae (1986) beschrijft deze vondst en geeft een afbeelding die destijds gemaakt is van het nog levende dier. Ook op walvissen zoals potvissen en bultruggen kan deze soort aangetroffen worden waar ze zich dan vestigt op zeepokken of, zoals soms bij potvissen, op de tanden.

Foto 2: Gestreepte eendenmossels *Conchoderma virgatum*
(foto: Francis Kerckhof)

Dosima fascicularis (Ellis & Solander, 1786) (foto 3).

Vondsten van deze soort zijn op onze kust zijn zeldzaam. De eerste en tot voor kort enige dateerde van 28 juli 1981 toen twee exemplaren aangetroffen werden op het strand van De Panne (Rappé & Kerckhof, 1983). Maar in 2012 was mijn vondst blijkbaar niet de enige. Op 23 september 2012 werd een exemplaar van *Dosima* aangetroffen op een plastic krat met begroeiing dat in de vloedlijn lag te De Haan, Vosseslag (Vanhaelen, 2012).

In Nederland zijn vondsten van de Geplooid eendenmossel iets talrijker vooral in het noorden – de Waddeneilanden – en onder bepaalde weersomstandigheden zoals wind uit noordelijk richting met bijbehorende oppervlakte stroming kunnen ze daar dan zelfs in grotere aantallen aanspoelen (Doeksen, 2007).

In de open oceaan kan *Dosima* dikwijls in grote groepen waargenomen worden. En zo nu en dan doen zich ook strandingen voor. Op de Europese kusten zijn strandingen op de Ierse westkust, Cornwall en de Golf van Biskaje niet ongewoon (Minchin, 1996), maar ook in Noord-Europa op Deense en Noorse stranden doen zich soms invasiegewijze strandingen voor (Nillson-Cantell, 1978), dikwijls in het najaar en

september is dan een piekmaand. Overigens ook in september 2012 werd de soort in Nederland aangespoeld gevonden (Strandvondsten.nl).

Het merkwaardige van *Dosima* is dat deze eendenmossel in staat is om zelf een soort drijvertje te produceren, waar dan verschillende individuen samen aan hangen. Maar ze kan zich ook vestigen op stukjes wier, veren en allerlei ander drijvend materiaal, zelfs kleine fragmenten blijken voldoende (Minchin 1969; Doeksen 2007). Dat *Dosima* zich blijkbaar ook op grote plastic voorwerpen kan vestigen, getuige de recente Belgische vondsten, dat is minder bekend maar toch niet ongewoon.

Foto 3: Geplooid eendenmossels *Dosima fascicularis*
(foto: Francis Kerckhof)

Het houdt niet op - nog een vondst van de Geplooid eendemossel

Mijn vondst van december 2012 en die van september 2012 in De Haan bracht het aantal waarnemingen van *Dosima* op onze kust op drie. Maar daar zou het niet bij blijven, want enkele maanden, later op 30 mei 2013, vond ik opnieuw *Dosima*'s.

Mijn tweede vondst was al helemaal een toevallige ontdekking. Op die dag, na enkele dagen wind uit het noordoosten lagen er, alweer op het strand van Raversijde, talrijke blauwzwarte pellets in deloedlijnzoom, samen met brokjes paraffine, allerlei oude wierfragmenten zoals blaasjes van blaaswier, en ook stukjes hout en fragmenten van twijgjes en strootjes naast andere stukjes plastic. Het materiaal moet al enige tijd in zee gedreven hebben want de pellets waren verweerd en de wierfragmenten zager er ook niet al te fris meer uit.

Ik had een staal van de vloedlijnzoom met de pellets genomen - voor de nieuwsgierigen, ik onderzoek ook marien zwerfvuil - en bij het bekijken van de pellets en het andere materiaal onder de stereoscopische microscoop ontdekte ik op een aantal van de voorwerpjes zowaar de aanwezigheid van kleine *Dosima*'s. Ze zaten onder ander op de brokjes paraffine, op de drijfblaasjes van Blaaswier en stukjes Knotswier, op twijgjes (foto 4) maar niet op de pellets. Ze waren nog zeer klein, tussen 2,5 en 7,5 mm, en bijna niet te zien met het blote oog (zeker niet in het veld). De afmetingen waren wel in verhouding met het substraat waarop ze zich gevestigd hadden. Paraffine mag een ongewoon substraat lijken voor de vestiging, er zijn oudere waarnemingen van op stukjes was en teerballen (Minchin, 1996). *Dosima* heeft het voordeel dat als het initieel substraat verdwijnt of te klein is, dat ze dan hun zelfgemaakt vlotje kunnen uitbreiden en zo verder kunnen blijven drijven.

Foto 4: *Dosima fascicularis* op brokjes paraffine, drijfblaasjes van Blaaswier, stukjes Knotswier en op twijgjes (foto: Francis Kerckhof)

Herkomst?

Zowel *Dosima* als *Conchoderma* zijn soorten van open oceanisch water en ze komen voor in alle wereldzeeën. Door wind en stromingen kunnen de dieren over enorme afstanden worden vervoerd, en ze stranden gewoonlijk als gevolg van bepaalde abnormale weersomstandigheden, stromingen en winden.

Ze kunnen ofwel via de zee ten noorden van Engeland - over de noord - de Noordzee binnendringen, maar ook via het Kanaal, in een bel (Atlantisch) of Kanaalwater, de soort wordt regelmatig in de Golf van Biskaje opgemerkt. Deze laatste mogelijkheid is bij ons zeker niet uitgesloten terwijl in het noorden van Nederland een herkomst uit de Noordzee waarschijnlijker is. Voor de eerste Belgische waarneming, van juli 1981, werd destijds een herkomst uit het Kanaal gesuggereerd (Rappé & Kerckhof, 1983) en dat zou ook het geval kunnen zijn voor mijn vondst van december 2012. Ik baseer me daarbij op de geassocieerd wieren en andere voorwerpen die tegelijkertijd aanspoelden. Maar een origine uit de centrale en of noordelijk Noordzee valt voor andere strandingen zeker niet uit te sluiten. De vondsten uit september 2012 zouden eerder afkomstig kunnen zijn uit de centrale Noordzee. En dat is vrijwel zeker het geval voor wat betreft de vondst van mei 2013, gezien de aanhoudende noordoosten winden in de voorafgaande dagen. Ik denk dan aan een gebied ergens voor de Nederlands kust maar dan wel tamelijk uit de kust. Daarop wijzen de stukjes paraffine omdat dit afvalproduct slechts geloosd mag worden op 12-mijl uit de kust en op plaatsen met een waterdiepte van minimum 25 meter (volgens MARPOL Annex II).

De vondst van jonge exemplaren eind mei 2013 is eigenlijk een beetje raadselachtig omdat van Dosima gezegd wordt dat het een soort van warmer water is, die hogere temperaturen nodig zou hebben om zich voort te planten. In de nazomer sterven de dieren af (Nilsson-Cantell, 1978). Als het water te koud is, dan zouden de eventueel aanwezige eieren niet meer tot ontwikkeling kunnen komen maar laat nu net 2013 sinds lang een koude winter zijn met lage temperaturen.

En daarmee komt het aantal waarnemingen van Dosima op de Belgische stranden nu op vier, waarvan 3 op relatief korte tijd en dat zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van een (tijdelijke) populatie in de Noordzee. Mogelijk spoelt deze soort wel vaker aan maar wordt ze niet opgemerkt. Vastgehecht op plastic voorwerpen zijn de dieren immers weinig opvallend, zeker als ze niet in grote aantallen voorkomen en bovendien zijn ze nogal broos. Daarom loont het de moeite om aangespoelde voorwerpen toch wat beter te onderzoeken, iets wat ook geïllustreerd werd door het verhaal van Marie- Thérèse in de vorige Strandvlo (Vanhaelen, 2013). Uitkijken, na periodes van noordoostelijke wind is de boodschap. En tegenwoordig is er ook meer en meer plastic, in alle mogelijke formaten, voorhanden waaraan allerlei obligaate neustonische - levend aan de oppervlakte van de waterkolom of net er onder - organismen zich kunnen vasthechten. Het vermaledijde plastic, dat overal rondzwerft in de oceaan en waar we van af willen, misschien is het dan toch nog ergens goed voor, het is maar hoe je het bekijkt.

Summary

The author describes recent finds of some rare stalked barnacles on the Belgian coast. On 15 December 2012, three specimens of *Conchoderma virgatum* were present on a

plastic basket stranded on the beach of Raversijde near Oostende, together with *Lepas anatifera*, *Lepas pectinata* and *Dosima fascicularis*. This is the first record of *C. auritum* in Belgium and the third of the buoy barnacle *D. fascicularis*. Later on, 30 May 2013, young specimens of the latter were found likewise on the beach of Raversijde. These specimens were attached to small fragments of paraffin, fragments – air bladders – of algae *Ascophyllum nodosum* and *Fucus vesiculosus* and twigs. While the first stranding could have originated from an influx of Atlantic water through the English Channel, the second probably had an origin in more offshore North Sea waters off the Dutch coast.

Literatuur

- DOEKSEN, G. 2007. Fascinerende eendenmossels *Dosima fascicularis* aangespoeld aan zelfgemaakte vlotjes. Het Zeepaard 67 (6): 178-183.
- HUWAE, P.H.M. 1986. Over de eerste vondsten van twee *Penella*-soorten (Crustacea: Copepoda) en van *Conchoderma virgatum* (Spengler) (Crustacea: Cirripedia) in Nederland. Zoologische Bijdragen 35: 1-9.
- Minchin D. 1996. Tar Pellets and Plastics as Attachment Surfaces for Lepadid Cirripedes in the North Atlantic Ocean. Marine Pollution Bulletin, 32 (12). 855-859.
- NILSSON-CANTELL, C.-A. 1978. Cirripedia Thoracica and Acrothoracica. Marine invertebrates of Scandinavia, 5. 136 pp.; Oslo: Universitetsforlaget.
- RAPPÉ, G. en KERCKHOF, F. 1983. Drie recente eendenmosselinvasies. De Strandvlo 3 (1): 25-32.
- VANHAELLEN, M. TH. 2013. Vondsten van *Lepas pectinata*, de ruwe eendenmossel en *Dosima fascicularis*, de geplooid eendenmossel in De Haan. De Strandvlo 33 (1): 18-21
- http://www.strandvondsten.nl/artikelen/eendenmossels_2012/index.html bezocht op 1 juli 2013

Muscarstraat 14
8400 Oostende
Francis.kerckhof@mumm.ac.be